

Život na hranici – život s hranicí

Judith Breitfuß

1 | Tematický úvod

„Europe without Borders?“ – Národní státy a jejich hranice

Od zavedení volného pohybu přes hranice díky Schengenské dohodě z roku 1985 a od rozšíření Evropské unie pro mnoho Evropanů hranice z jejich každodenního vnímání téměř zmizely. Tak se stalo i pro většinu dětí, které dnes navštěvují školu v Česku a v Rakousku, samozřejmě projíždět Evropou bez hraničních kontrol – protože nikdy nepoznaly nic jiného. Teprve kvůli evropské „uprchlické krizi“ od roku 2015, v jejímž důsledku několik evropských zemí odstoupilo od schengenských pravidel nekontrolovaného překračování vnitřních hranic, se zajišťování hranic stalo opět důležitým politickým tématem a našlo si znovu i cestu do běžného života mnoha Evropanů.

Hranice jsou částečně imaginární

Stejně jako jsou národy „vymyšlená“ společenství, respektive společenství „v představách“, jsou i hranice v určitém slova smyslu imaginární. To ukazuje příspěvek Niklase Perziho, Davida Kovaříka a Sandry Kreisslové (str. 121–133 a 325–351), který se v knize "Sousedé" zabývá historií regionů na česko-rakouské hranici. Ve starších dějinách nepředstavovala hranice ostrou dělicí linii mezi rozdílnými národnostmi, jazyky a kulturami - spíše se jednalo o pohraničí, pro které byl charakteristický interkulturní kontakt. Ve své historii mělo Rakousko sotva s nějakým sousedem tak úzké vztahy jako s Českem, v obou zemích žilo české i německé obyvatelstvo vedle sebe a spolu. Hlavně v jižní Čechách a na jižní Moravě, v Horních a Dolních Rakousích byla multikulturalita z dob habsburské monarchie zřetelně cítit: Na počátku dvacátého století bylo v českých zemích mnoho německojazyčných obcí (jejichž obyvatelé byli nazýváni sudetští Němci) a i v severním pohraničí Rakouska bylo několik českojazyčných obcí; Češi i Rakušané kromě toho pravidelně překračovali ještě prostupnou zemskou hranici za prací, nákupy nebo příbuznými.

Česko-rakouské pohraničí v pohnutém dvacátém století

Politika nicméně příliš nebrala ohled na mezikulturní vazby. V průběhu dvacátého století se regiony na české a moravské hranici k Rakousku stávaly stále znovu jablkem sváru obou národů. Po první světové válce si nově utvořené Československo úspěšně nárokovalo převážně německy mluvící obce jižních Čech a Moravy pro sebe a ihned se pokoušelo nové státní území „počešťovat“

¹ Benedict Anderson, *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* [Představy společenství: Úvahy o původu a šíření nacionalismu], London 1983.

vysíláním úředníků a stavbou škol. Přibývajících diskriminace německojazyčných občanů vedla ve 30. letech zase k jejich rostoucímu nadšení pro nacionálně socialistický režim v sousedním Německu. „Mnichovskou dohodu“ ze září 1938, podle níž muselo Československo odevzdat převážně německé pohraničí Německé říši, přijala většina sudetských Němců s nadšením, zatímco čeští obyvatelé anektovaných území byli vystaveni rostoucímu nepřátelství a volili často útěk do vnitrozemí.

S koncem druhé světové války se list obrátil. Československo bylo obnoveno v původních hranicích z roku 1919 s výjimkou Podkarpatské Rusi a mělo za cíl zbavit se německé menšiny: mnoho sudetských Němců bylo násilně vyhnáno do Rakouska nebo do Německa, jejich majetek byl drancován. Po převzetí moci komunisty v roce 1948 začlo docházet k omezením přeshraničních kontaktů, které prakticky úplně skončily se zřízením „železné opony“. Ze státní hranice se nyní stala hranice mezi systémy. Docházelo k pokusům o útěk občanů Československa i dalších socialistických států, které někdy končily smrtí. V poněkud liberálnějších 60. letech krátkodobě došlo k uvolnění hraničního režimu; ale teprve pád komunistického režimu a otevření železné opony v roce 1989 opět umožnily, aby se historicky tak úzce propojené česko-rakouské pohraničí opět sblížilo.

Příklad Gmünd/České Velenice

Politické změny po první světové válce měly pro jedno město obzvlášť přímé následky: dolnorakouský Gmünd se svými předměstími byl novým průběhem hranic rozdělen na rakouskou a českou část – česká část byla nově vytvořena z České Cejle (Böhmzeil) a Velic (Wielands) a pojmenována České Velenice. Pohnutou minulost Gmündu a Českých Velenic zpracovala v roce 2016 rakouská režisérka Anita Lackenbergerová v dokumentárním filmu *Život u železné opony* jako část řady *Universum History – Naše Rakousko* (vysíláno v rakouské televizi ORF). Film vypráví příběh rodiny Fürnsinnových, která zažila ve čtyřech generacích „roztržení svého rodného města od první světové války až po sjednocenou Evropu“². Dokumentární film a v něm použité zdroje (originální fotografie a rozhovory) tvoří v předkládaném námětu základ pro prozkoumání příkladu Gmündu/Českých Velenic během vyučování.

² „Fortsetzung der 'Universum History'-Reihe 'Unser Österreich' mit 'Niederösterreich – Leben am Eisernen Vorhang';“ ORF-*Presseausendung* ze 19. 12. 2016. Online: https://www.ots.at/presseausendung/OTS_20161219_OTSO051/fortsetzung-der-universum-history-reihe-unser-oesterreich-mit-niederosterreich-leben-am-eisernen-vorhang (cit. 21. 2. 2018).

2 | Plán vyučování

Trvání	2–3 výukové jednotky
Cílová skupina	9. třída
Vztah k RVP	RVP ZV - Dějepis: OV Žák charakterizuje jednotlivé totalitní systémy, příčiny jejich nastolení v širších ekonomických a politických souvislostech a důsledky jejich existence pro svět; rozpozná destruktivní sílu totalitarismu a vypjatého nacionalismu.
Výukové cíle	Žáci popisují vlastní zkušenosti a znalosti na téma hranice. Umějí pojmenovat různé druhy hranic a tyto vědomosti propojit se svými předchozími praktickými zkušenostmi. Definují za pomoci internetové rešerše různé pojmy vztahující se k tématu hranice. Žáci kromě toho zkoumají , o jaký typ hranice jde u rakousko-české hranice. Dovedou vysvětlit , jakými proměnami prošla hranice a ochrana hranic mezi Rakouskem a Českem v průběhu 20. století, a popsat , jaký vliv měly hranice a zajišťování hranic na obyvatelstvo v pohraničí.
Kompetence	Žák respektuje různorodost hodnot, názorů, postojů a schopností ostatních lidí.
Metody	písemná sebereflexe, četba textu, internetová rešerše, práce s mapou
Materiály	<ul style="list-style-type: none"> ▮ M1: sebereflexe na téma hranice (jako pracovní list nebo na tabuli) ▮ M2: hranice: definice, druhy a pojmy (pracovní list) ▮ M3: Gmünd/České Velenice – Rozdělené město (pracovní list)
Průběh vyučování	<p>Úvod: Na úvod vyučující poprosí žáky, aby odpověděli na různé otázky ohledně své poslední cesty do zahraničí (viz materiál M1). Reflektují tak vlastní zkušenosti a znalosti na téma hranice, což představuje výchozí bod pro obsah výukové jednotky.</p> <p>Informační fáze: Žáci dostanou pracovní list M2 a vypracují spolu s vyučujícím krátký věcný text, v němž budou vysvětleny různé druhy hranic. Během krátké samostatné práce propojí žáci tyto vědomosti se svými poznámkami z úvodní fáze a rozhodnou, o jaké</p>

hranice šlo u hranic, které překročili. Následně žáci ve dvojicích provedou internetovou rešerši, při níž rešeršují a definují různé pojmy k tématu hranic.

Prohlubující fáze a fáze reflexe: Vyučující žákům rozdá pracovní list **M3**. Nejprve si společně s vyučujícím přečtou krátký úvodní text o Gmündu / Českých Velenicích a za pomoci atlasu pak ve dvojicích zanesou různé informace do (aktuální) slepé mapy Česka a Rakouska. Žáci potom samostatně čtou odborný text (včetně několika dobových svědectví) o historii rodiny Fürsinnových a jejich životních zkušenostech v rakousko-českém pohraničí; následně žáci zodpovídají otázky k textu. Závěrem žáci srovnávají výsledky ve dvojicích.

3 | Didaktický komentář

V předkládaném návrhu vyučování je věnována pozornost zejména dvěma otázkám, které má vyučující s žáky zpracovat:

- ▮ Jak vznikají politické hranice?
- ▮ Jak působí hranice / průběh hranice na život obyvatel v pohraničí?

Nejprve se žáci zabývají pojmem „hranice“ v obecné rovině, což má podpořit historicko-politickou odbornost. K aktivizaci dosavadních individuálních znalostí žáků je vyučující nejprve vyzve, aby si vzpomněli na svoji poslední zahraniční dovolenou: mají promyslet, kolik, respektive které hranice museli překonat na své cestě do cílové země a která opatření pro to byla zapotřebí. Žáci mají reflektovat, jaké zkušenosti už mají ze svého života s hranicemi, a uvědomit si, že téma „hranice“ není velmi důležité jen ve vyučování, ale i v jejich běžném životě. Tento úvod tedy přispívá i ke schopnosti orientace.

V následující informační fázi jde o to prozkoumat koncept „hranice“ o něco blíže. Žáci vypracují spolu s vyučujícím informační text, v němž vysvětlí, jak vznikají politické hranice. Rozlišují přitom mezi „přírodními“ a „umělými“ hranicemi, přičemž by si žáci měli uvědomit, že každá politická hranice je stanovená lidmi, a proto do určité míry umělá. Žáci mimo to samostatně vyhledávají význam různých daných pojmů, které všechny souvisí s tématem „hranice“ a jsou zároveň vědomostním základem pro pozdější práci s historickým příkladem Gmündu/Českých Velenic. V této fázi vyučování se nabízí propojení se zeměpisem a ekonomikou – to ukáže žákům i to, že k zodpovězení dějinných otázek je potřeba často taky vzít v potaz i jiné předměty, respektive disciplíny.

Ve třetí a poslední fázi vyučování se dostáváme od obecného tématu „hranice“ přes česko-rakouské pohraničí až k příkladu Gmündu/Českých Velenic. Výuková jednotka se zde řídí didaktickým principem exemplárního učení, které „[umožňuje] učení do hloubky na konkrétních případech, z nichž se dají také implicitně odvodit obecné principy“³. Nejprve by se měli žáci seznámit s rámcovými politicko-geografickými podmínkami historie Gmündu a Českých Velenic tím, že za pomoci atlasu vyznačí na slepé mapě Rakouska a Česka obě města a informují se o průběhu hranic z roku 1920 i o území Sudet. Následně mají žáci získat na základě příběhu rodiny Fürsinnových – jak je zachycen v dokumentárním filmu Anity Lackenbergerové – získat obecné (a do jiných kontextů přenositelné) poznatky o životě v pohraničí. Za pomoci konkrétního zadání k informačnímu textu se pozornost žáků zaměřuje na tři aspekty: za prvé na způsob zajištění a vyznačení rakousko-české hranice v průběhu 20. století; za druhé na přeshraniční kontakty a přesuny v průběhu století (přičemž proběhne i identifikace důvodů, které migraci vyvolaly); a za třetí proměnlivý vzájemný vztah Čechů, Rakušanů a sudetských Němců, který byl stále znovu ovlivňován průběhem hranice.

³ Srov. Thomas Hellmuth a Christoph Kühberger, „Komentář k osnovám nové střední školy a nižších ročníků víceletých gymnázií ‚Dějepis a občanská/politická výchova‘ (2016),“ Bundesministerium für Bildung, https://bildung.bmbwf.gv.at/schulen/unterricht/lp/GSKPB_Sek_I_2016_-_Kommentar_zum_Lehrplan_Stand_26-09-2016.pdf?61edvr (cit. am 20. 2. 2018), str. 7.

→ M1: Sebereflexe na téma hranice

Vzpomeň si na poslední dovolenou, kterou jsi strávil/a v zahraničí* a zodpověz následující otázky:

- ┆ V jaké zemi jsi strávil/a dovolenou?
- ┆ Jakým dopravním prostředkem jsi cestoval/a (auto, vlak, autobus, letadlo...)?
- ┆ Kolik a jaké státní hranice jsi musela po cestě do země dovolené překročit?
- ┆ Jaká opatření byla nezbytná, abys mohl/a hranici (hranice) překročit? (Musel/a jsi např. ukázat svůj cestovní pas?)

** Pokud si už nevzpomínáš na svoji poslední dovolenou, pak se zamysli nad tím, kdy jsi byl/a naposledy v zahraničí (např. nakupovat, na návštěvě u příbuzných...).*

→ M2: Hranice: Definice, duhy, pojmy

1) Není hranice jako hranice!

Hranicí se označuje v zeměpise „myšlená čára, která odděluje jednu prostorovou jednotku, politickou nebo sociální skupinu od druhé.“⁴ Nejčastěji se setkáváme s hranicemi jako politickými hranicemi, tedy dělicími liniemi mezi jednotlivými národními státy. Ty jsou většinou velmi jasně určeny a v krajině jsou vyznačeny cedulemi, hraničními kameny nebo závorami. Takové politické hranice je například potřeba překročit, když chceš jet do zahraničí na dovolenou.

Jak ale politické hranice vznikají? Občas jsou základem politických hranic přírodní hranice, které bylo (přínejmenším dříve) často těžké překonat. Mohou to být například pohoří, vodstva anebo i nehostinné krajiny jako pouště nebo bažiny. Přírodní hranice zpravidla představují také kulturní a jazykové hranice: například vysoká horská pásma představovala přírodní bariéry, takže se kultury na obou stranách pohoří stovky let vyvíjely různě a lidé tam také mluvili rozdílnými jazyky nebo dialekty.

Ne všechny politické hranice však mají svůj původ v přírodních poměrech. Mohou být také umělé hranice, které byly dohodnuty nebo vynuceny cizími vládci bez ohledu na geografické a kulturní podmínky. Zejména hranice mnoha „mladších“ států byly určeny smluvně podle určitých poledníků a rovnoběžek, takže mají podobu rovných čar a říká se jim také geometrické hranice (například hranice mezi jednotlivými státy USA).⁵

→ **Zadání:** Podívej se znovu na svoje poznámky z úvodního úkolu, ve kterém jsi se zamýšlel/a nad poslední dovolenou. Rozhodni, o jaký druh státní hranice (přírodní hranice, umělá hranice, kulturní a jazyková hranice, geometrická hranice) se u tebou překročených hranic jedná!

2) Slovníček na téma hranice

→ **Zadání:** Společně ve dvojici vyhledejte informace na stránkách Wikipedie k níže uvedeným pojmům a sepište vlastními slovy krátkou definici každého pojmu (1-3 věty).

1. cestovní pas	5. železná opona
2. vízum	6. pražské jaro
3. clo	7. schengenská dohoda
4. azyl	

⁴ "Grenzforschung," in: Ernst Brunotte u.a. (Hrsg.), *Lexikon der Geographie*, Heidelberg 2001. Onlineartikel: <http://www.spektrum.de/lexikon/geographie/grenzforschung/3202> (cit. 22. 2. 2018).

⁵ Informationsquellen: "Grenzforschung," in: Ernst Brunotte u.a. (Hrsg.), *Lexikon der Geographie*, Heidelberg 2001. Onlineartikel: <http://www.spektrum.de/lexikon/geographie/grenzforschung/3202> (cit. 22. 2. 2018); "Grenze," Wikipedia, <https://de.wikipedia.org/wiki/Grenze> (cit. 22. 2. 2018).

→ M3: Gmünd/České Velenice – Rozdělené město

1) Rakousko a Česko: Od monarchie k založení republiky

Dnešní státy Rakousko a Česko, jak je vidíte na mapě dole, byly oba dlouhý čas součástí velké říše, habsburské monarchie. Tato říše se po první světové válce rozpadla a vzniklo několik samostatných států – mimo jiné také Republika Rakousko a Československá republika. Oba státy byly nyní od sebe odděleny hranicí.

Pro jedno město měl nový průběh hranic z roku 1920 obzvlášť velké důsledky: V Gmündu vedla nová hranice blízko centra města. Z předměstských čtvrtí Gmündu, České Cejle a Velic, které se nyní nacházely na české straně hranice, vzniklo nové město – České Velenice. Na nový průběh hranic si nemuselo zvyknout jen místní obyvatelstvo: Gmünd musel kromě toho také oželeť ztrátu nádraží, pro město velmi důležitého.

Bildquelle: Wikimedia Commons.

→ **Zadání:** Na mapě jsou znázorněny Rakousko a Česko v dnešních hranicích. Vezměte si atlas a splňte ve dvojicích následující zadání:

- ┃ Najděte v atlasu města Gmünd a České Velenice a zaneste je do mapy.
- ┃ Zakreslete **červenou** tužkou dnešní hranici mezi Rakouskem a Českem (ta odpovídá hranici, která vznikla po první světové válce). Za pomoci atlasu zjistěte a odůvodněte, jestli se jedná o přírodní nebo umělou hranici.
- ┃ Vybarvěte **modrou** tužkou někdejší Sudety (tedy někdejší území v Česku, kde žilo převážně německojazyčné obyvatelstvo). Související informace najdete na stránce Wikipedie: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Sudety> (naposledy 8. 6. 2019).

2) Život na hranici: Rodina Fürnsinnových

Rodina Hannese a Moniky Fürnsinnových žije už víc než sto let v pohraničí v oblasti Gmündu a Českých Velenic. V následujícím textu se dočtete, jaký byl život čtyř generací této rodiny v „rozděleném městě“ na česko-rakouské hranici – od první světové války až po pád železné opony v roce 1989.

Přečtěte si pozorně text a poté samostatně vypracujte úkoly na konci dokumentu.

Meziválečné období

Novou hranici mezi Rakouskem a Československem pocítovali mnozí německy mluvící obyvatelé regionu jako nespravedlivou. Najednou byl uprostřed města celní úřad a gmündské nádraží stejně jako velké železniční dílny patřily nyní k Českým Velenicím. Kromě toho žilo na české straně mnoho německy mluvících obyvatel, kteří se nyní měli stát občany Československa; naopak na rakouské straně žily také české rodiny. Hodně německojazyčných obyvatel z české strany přesídlilo za hranici do Rakouska, hlavně proto, že jejich pracovní místa v železničních dílnách nově převzali Češi.

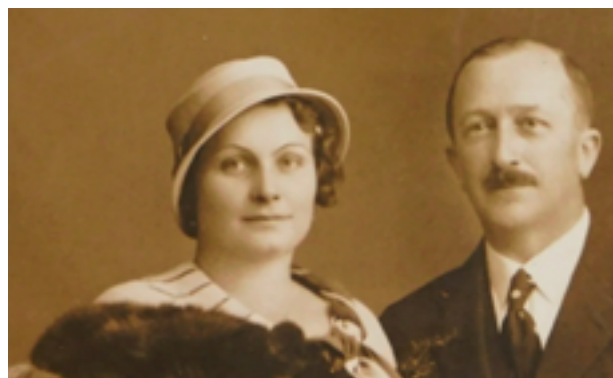
Brzy se však život v pohraničí opět ustálil. Sice se teď dala hranice běžně překročit pouze s cestovním pasem, ale pro obyvatele v bezprostřední blízkosti hranic byla pravidla v rámci „malého pohraničního styku“ méně přísná. Hodně sedláků obdělávalo pole na „druhé“ straně, lidé pracující za denní mzdu překračovali hranice při hledání práce a jiní navštěvovali na druhé straně hranice příbuzné nebo chodili nakupovat.

Otec Hannese Fürsinn, stavitel Hans Fürsinn, žil v rakouském Gmündu a vzal si ve 20. letech za ženu dceru lesníka Franzisku H. z českých Nových Hradů. V té době nebylo žádnou vzácností, že se brali lidé z obou stran hranic. Hannes Fürsinn si vzpomíná na své dětství, kdy často navštěvoval příbuzné v Československu:

Byl jsem velmi často u prarodičů v Nových Hradech, u lesníků. A od začátku jsem tam byl také vždy v lese. Les v Nových Hradech pro mě byl velký zážitek.⁶

Celnice v Gmündu

Franziska a Hans Fürsinn

⁶ Rozhovor s Hannesem Fürsinnem, in: *Život u železné opony (dokumentární film, Rakousko 2016, režie: Anita Lackenbergerová) [Leben am Eisernen Vorhang (Dokumentarfilm, Österreich 2016, Regie: Anita Lackenberger), min. 16:20.*

Doba nacismu

Ve 30. letech se na obou stranách hranice stupňovalo politické i sociální napětí. V Rakousku i v Československu nacházel nacismus stále více přívrženců, přičemž na české straně si od nacismu slibovalo lepší budoucnost německy mluvící obyvatelstvo. V březnu 1938 obsadilo Německo Rakousko. Hannes Fürnsinn vzpomíná na „anšlus“:

Vzpomínám si, byli jsme zrovna u celního úřadu ve Velenicích, byl jsem tam s rodiči. Přijeli tam vojáci, samozřejmě v plné zbroji.⁷

V říjnu téhož roku muselo Československo odevzdat Německu oblasti Sudet, mimo jiné i město České Velenice. Město bylo brzy skoro liduprázdné, protože mnoho českých obyvatel prchlo ze strachu před nacisty do vnitrozemí Československa. Hranice mezi Gmündem a Českými Velenicemi zmizela a České Velenice byly přejmenovány na Gmünd III. Hannes Fürnsinn vypráví, jak během školní docházky měnil školy mezi rakouskou a někdejší českou stranou:

Základní škola byla v Gmündu II, tedy první a druhá třída. Třetí a čtvrtá třída byla v Gmündu I, a gymnázium pak bylo v Českých Velenicích, Gmündu III.⁸

Vysoká očekávání německy mluvících obyvatel od vlády nacistů se však brzy rozplynula. Během druhé světové války byly seznamy padlých ve městech a vesnicích stále delší a jeden ničivý bombový útok na Gmünd a České Velenice 29. března 1945 si vyžádal několik stovek mrtvých.

Obyvatelé Českých Velenic prchají

⁷ Rozhovor s Hannesem Fürnsinnem, in: *Život u železné opony*, min. 17:00.

⁸ Rozhovor s Hannesem Fürnsinnem, in: *Život u železné opony*, min. 19:45.

Obsazení a vyhnání

V květnu 1945 byly Dolní Rakousy a Československo osvobozeny Rudou armádou. Staré hranice z roku 1920 mezi Rakouskem a Československem byly obnoveny. Pro německy mluvící obyvatelstvo v Československu měla válka a hrůzovláda nacistů dohru: nová československá vláda si vytkla za cíl vytvořit stát bez Němců. V květnu a červnu 1945 tak bylo z jižních Čech a z jižní Moravy vyhnáno do Rakouska víc než 300.000 osob, mezi nimi i teta a strýc Hannese Fürnsinna. Našli útočiště u Fürnsinnových v Gmündu. Monika Fürnsinnová vzpomíná:

Jak byli sudetští Němci vyhoštěni z Československa, jak přicházeli přes hranice, s žebříňáky, na nich peřiny, na nich děti, staří lidé, kteří už dál nemohli, které pak hnali dál – byla to hrozná bída. To se nezapomíná.⁹

Aby vydělal pro rodinu trochu peněz, pašoval patnáctiletý Hannes Fürnsinn vajíčka, cigarety a cukr přes hraniční řeku Lužnici do Československa. Ostraha hranic byla však postupně stále důslednější, takže pašování bylo brzy nemožné.

Vyhnání sudetských Němců

Hannes Fürnsinn v 15 letech

Studená válka

Po převzetí moci komunisty v Československu v roce 1948 se hranice s Rakouskem stala nepřekonatelnou. Československá vláda nechala strhnout mosty a zničit koleje a krátce poté začala se stavbou železné opony. Hranice byla nyní chráněna ostnatým drátem, elektrickým proudem, minami, strážci a reflektory. Eva a Monika, dcery Hannese a Moniky Fürnsinnových, vyrůstaly u zcela uzavřené hranice:

Viděly jsme ostnatý drát, viděly jsme vojáky nahoře na strážních věžích a věděly jsme, že ti na druhé straně nesmí sem, my nesmíme tam.¹⁰

⁹ Rozhovor s Monikou Fürnsinnovou, in: *Život u železné opony*, min. 27:11.

¹⁰ Rozhovor s Evou Marií Liemerovou, in: *Život u železné opony*, min. 34:48.

V 50. a 60. letech přinesl rozvoj hospodářství obyvatelům Gmündu práci a blahobyt. Železná opona se stala hranicí systému mezi kapitalismem a komunismem. Stále znovu docházelo k pokusům o útěk Čechoslováků, které často končily i smrtí. Monika Fürnsinnová vzpomíná:

V noci byly slyšet výstřely a jak lidé křičeli, a jak se za nimi vydávali se psy. To jsme slýchaly často. [...] Když zjistili, že se někde pokouší lidé uprchnout, bylo pak v noci světlo jako ve dne.¹¹

Roku 1968 se na krátkou dobu hranice mezi Rakouskem a Československem otevřela. Během takzvaného pražského jara, kdy zahájila československá vláda reformy, docházelo ke kontaktům mezi československými a rakouskými občany. Avšak poté, co sovětské jednotky reformní hnutí potlačily, uprchly desetitisíce lidí do Rakouska. Někteří se ucházeli o azyl a zůstali. Brzy byla hranice opět neprostupná. Bez víza už ji nebylo možné překročit.

Železná opona u Gmündu
(zdroj obrázku: ÖNB/Wien, US 11624/10)

Manželé Fürnsinnovi s dcerami Evou a Monikou

Otevřené hranice

Když se v roce 1989 východní blok začal rozpadat, skončil komunistický režim i v Československu a železná opona byla odstraněna. Otevření hranic přišlo pro mnoho obyvatel na obou stranách velmi překvapivě. Monika Pollaková, dcera Fürnsinnových, popisuje reakce v Gmündu:

Radost všech na hranicích, jak všichni... – My u toho samozřejmě také byli. Každý jel do Velenic nebo tam, kde byl vždycky ostnatý drát a šel se podívat, jestli je teď skutečně pryč.¹²

Brzy se lidé z obou stran hranice navštěvovali a navazovali nové kontakty. První víkend po otevření hranic se jen do Gmündu vydalo 20.000 obyvatel Československa. Čechy lákala hlavně velká nabídka zboží v Rakousku, Rakušané zase cestovali do Česka za nízkými cenami v pohostinství a ve službách. Se Schengenskou smlouvou a s členstvím Rakouska a Česka v EU bylo nakonec možné přecházet hranici bez kontrol.

¹¹ Rozhovor s Monikou Fürnsinnovou, in: *Život u železné opony*, min. 01:02.

¹² Rozhovor s Monikou Pollakovou, in: *Život u železné opony*, min. 40:35.

Gmünd dnes

Hannes a Monika Fürnsinnovi

→ **Zadání:** Za pomoci textu vypracuj následující úlohy a poznamenej si své odpovědi:

- ▮ Shrň, jak byla česko-rakouská hranice v průběhu dvacátého století střežena a vyznačena.
- ▮ Popiš, k jakým kontaktům a přesunům přes hranice během posledních sta let docházelo. Pojmenuj kromě toho různé příčiny těchto přesunů (např. útěk, hledání práce, svatba...).
- ▮ Popiš, jaký vztah panoval mezi Čechy, Rakušany a sudetskými Němci. Měnil se v průběhu posledního století?

Zdroj obrázků: Železná opona u Gmündu: ÖNB, <http://www.bildarchivaustria.at/Preview/677020.jpg> (cit. 8. 3. 2018); Gmünd dnes: Wikimedia Commons, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Stadtplatz_33,_Gm%C3%BCnd?uselang=de#/media/File:Altes_Rathaus_am_Hauptplatz_von_Gm%C3%BCnd_W_2016-07.jpg (cit. 8. 3. 2018); všechny ostatní snímky: screenshoty autorky.